

Can Viladés

Rajadell

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sant Amanç de Viladés. NO del municipi
Emplaçament Carretera de Rajadell a Calaf, prop del límit O del terme
Alçada: 375

Coordenades:

Latitud: 41.73446
Longitud: 1.67754
UTM Est (X): 390022
UTM Nord (Y): 4621139

Classificació

Número de fitxa 08178 - 47
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani Modern
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Cal Jan està totalment restaurada. Cal Vilà es troba abandonada i en mal estat.
Protecció Legal
Observacions protecció: Catàleg bens protegits 2014 (BCIL num. 3 i AEA num. 26, 27, 37 i 51)
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Ref. Cad: 08177A00100025
Autoria de la fitxa PEP 1993 (Jordi Piñero)/ OPC 2017-2020
Data de registre de la fitxa: dt., 05/05/2020 - 02:00

Descripció

Can Viladés o Sant Amanç de Viladés o de Viladers constitueix una agrupació o barriada de diverses edificacions separades que formen un petit nucli, compost principalment per tres cases, l'església de Sant Amanç i diverses estructures productives, la majoria de les quals estan a l'entorn d'una mena de plaça. Els edificis són els següents:

- Cal Viladés, la casa principal. Antigament la casa de l'amo. Actualment està compartida pels propietaris, i des de 1941, pels masovers.
- Cal Vilà. Casa adossada a migdia a cal Viladés. Actualment abandonada i en mal estat.
- Cal Jan. L'antiga casa del masover. Recentment restaurada i de caire residencial (actualment hi viuen els propietaris). Es troba al migdia de Cal Vila.
- Dues pallisses, una a migdia, al sud de Can Jan, i una altra al nord de can Viladés. Aquesta presenta una era al davant.
- Una gran nau per usos agropecuaris, al sud del conjunt
- Un edifici amb unes 18 tines corregudes, al nord del conjunt.
- Una bassa, al sud del conjunt.
- Un edifici davant cal Vilà on hi havia l'antiga premsa
- L'església de Sant Amanç (de fet les dues esglésies, la moderna i la romànica), amb un petit cementiri (té fitxa pròpia, fitxa 4)
- Un conjunt separat compost per un safareig i una font, ubicat tramuntana de l'església (té fitxa pròpia, fitxa 365)

La casa principal, Can Viladés, és de grans dimensions. Presenta una planta rectangular força homogènia (encara que interiorment s'hi observen diverses fases), amb coberta a doble vessant (destaquen les motllures del ràfec), amb el carener perpendicular a la façana, orientada a migdia. Consta de planta baixa més un pis i golfes. Té balcons i finestres emmarcades amb carreus escairats i llindes de pedra. El primer pis presenta 2 balcons, dos finestres grans i una de petita. Les golfes presenten un balcó i 5 finestres petites. El portal està a la façana que dona a la placeta, és petit i presenta brancals i un arc escarser fet de maons. Les parets de la casa són de pedra i les façanes estan arrebossades d'un color beix.. Només té dependències adossades al costat de llevant, sobretot per bestiar de corral. En un dels cossos afegits, que suporta un pati elevat connectat amb la primera planta, s'observa una gran portalada cegada amb arc de mig punt i amb enormes dovelles de pedra, que va ser posteriorment empetitida amb un nou accés rectangular.

Adossada parcialment a Can Viladés es troba una casa més petita, Cal Vilà, de planta rectangular força allargada, amb coberta a doble vessant amb el carener paral·lel a la façana. Hi destaca el portal adovellat en arc de mig punt, al costat dret, que dona a la plaça, a ponent. A tramuntana es dreça un edifici que el comunica amb can Viladés a través d'un pis superior, sustentat per una gran arcada. A aquest pis s'hi accedeix des de can Viladés. Pel costat de ponent, sembla que aquest petit edifici havia estat un petit habitatge independent, amb un portal propi (amb la data 1853), que presenta arc escarser amb brancals i dovelles de pedra. Pel costat de migdia, a Cal Vilà se li adossa un altre edifici de dos pisos, obert, que sembla un galliner.

L'antiga casa del masover, Cal Jan, és una construcció isolada totalment restaurada (al PEP 1993 hi ha fotos anteriors a la rehabilitació) Té una planta força irregular, amb diversos cossos afegits. La coberta és a doble vessant, amb el carener paral·lel a la façana. Consta de planta baixa més un pis. La façana, encarada també a la placeta, té un gran portal adovellat en arc de mig punt i un balcó, amb trencaaigües a la llinda.

La pallissa de migdia també està totalment restaurada (al PEP 1993 hi ha fotos anteriors a la rehabilitació). És un edifici petit, rectangular, amb coberta a doble vessant amb el carener perpendicular a la façana, i amb un ràfec o voladís que sobresurt molt, sustentat amb bigues. El portal, rectangular, presenta brancals de pedra i una llinda amb la data 1792.

La pallissa de tramuntana és la típica pallissa de planta rectangular amb una enorme obertura d'arc de mig punt feta d'obra. A dins hi ha dues cambres, amb portes i finestres interiors. Està bastida amb parets de

maçoneria irregular arrebossades de color beix i presenta coberta a doble vessant amb el carener perpendicular a la façana. Davant es troba l'era, empedrada amb blocs del tipus llamborda i per grans lloses de pedra. Està creuada per dues tires de grans lloses, en forma de creu.

La gran nau de migdia, feta amb maçoneria irregular, recorda un edifici fabril. Presenta una planta perfectament rectangular, amb coberta a doble vessant amb el carener perpendicular a la façana. Té tres plantes. Les façanes exteriors presenten grans finestres als dos pisos disposades regularment, amb arcs de descarrega de totxo. L'entrada principal, a la façana, és oberta i de grans dimensions, i està rematada per un arc escarser de totxo. L'interior està distribuït en tres naus, separades per pilars i arcades. El sostre és de volta catalana. L'últim pis s'utilitzava com a pallissa; al pis del mig hi havia bestiar i a la planta baixa el foner. Fou construïda el 1904, segons consta en una placa sobre la porta. .

L'edifici que hostatja les tines, al NE del conjunt, és la típica construcció de tines arrencades. En total hi ha 12 cambres amb divuit tines, totes vidrades, 10 de rodones, 7 de quadrades i una d'indeterminada (no accessible), i de diverses mides. A la part de les boixes hi ha barracons adossats, a llevant, i altres estructures ramaderes i magatzems adossats a l'estructura original. .

La bassa que es troba al sud del conjunt és de planta rectangular i està feta amb uns carreus molt grans i perfectament escarats (ens referim als de les filades inferiors; les superiors són blocs de ciment). Molt probablement es tracta de carreus romans reaprofitats procedents del proper jaciment de Sant Amanç (fitxa 136), iguals als que presentava el molí de can Viladés, situat al a 250 m. al SE de l'església (fitxa 115).. El petit edifici de planta rectangular ubicat davant de Cal Vila, a l'altre costat de la placeta, albergava l'antiga premsa. Té coberta a doble vessant i conserva l'arrebossat sobre les parets de maçoneria irregular.

Observacions:

Can Viladés està al Catàleg de bens protegits de 2014 com a BCIL (amb el nom de Mas de Sant Amanç de Vilada), amb el num. 3. També està catalogat com a Àrea de Protecció Arqueològica amb les fitxes 26, 27, 37 i 51. Entenc que la fitxa 3 correspon només a la casa de l'amo, Can Viladés. Entenem que la resta del conjunt està contemplat a la fitxa 26. (En l'índex consten dos fitxes: 26 Can Viladés I i 27 Can Viladés II, però la fitxa 27 no existeix).

Les cases són dels segles XVIII i XIX però tenen un origen medieval anterior, doncs coneixem cites d'un mas al costat de l'església romànica, del segle XII.

Can Viladés es troba situat en un punt força estratègic: allà on acaba el pla de Rajadell. És un lloc de pas obligat per l'antic camí ral, just on s'ajuntava amb el curs de la riera de Rajadell. Actualment el camí ral ha estat substituït per la carretera i posteriorment per l'eix transversal. Can Viladés es troba en un lloc amb abundància d'aigua i amb amplies zones de conreu.

Presenta les següents inscripcions gravades, corresponents a anys:

- Cal Vilà. Façana oest (posterior). En una finestra, 1745. Al portal, 1853 (amb una creu al mig).
- Llinda de la font: 1798.
- Llinda interior al vestíbul de Can Viladés: 1844.
- Llinda de la pallissa de migdia: 1792
- Placa sobre la porta de la gran nau rectangular: 1904

A l'entorn del conjunt, i sobretot a la placeta, es poden veure elements agropecuaris com un gran contrapés de pedra d'una premsa de biga de vi, dues grans moles de molí (que pertanyien al Molí de Can Viladés, fitxa 115), o una pica de pedra

Les fotos corresponen: foto 1: Cal Viladés. Foto 2: Cal Vilà. Foto 3: Cal Jan.

Història

L'origen del poblament al sector de Sant Amanç cal cercar-lo en l'època romana, en el jaciment situat a pocs metres de l'actual nucli. Més endavant, la primera notícia documental (1027) és de l'església de "Sant

Emanz". L'any 1113 es fa la donació testamentària del "mansum de Fonte Amanz" al monestir de Sant Cugat de diverses terres, vinyes i possessions. Es tracta, doncs, d'un nucli important. A partir de l'església es formarà una sagrera que donarà lloc al nucli de poblament més important del terme de Rajadell al segle XIII. S'hi podien comptar les següents cases: Senió, Pujades, Portoles, Planell, Oromir, Cabanal, Cort Mítjana i Ubach. També hi havia el molí del Carcoler (El Peric). Durant la primera meitat del segle XV un parell de masos canvien el nom: desapareixen els masos Portoles-Pujades i el Senió, i apareixen el Soler i el Mestre. Cap al 1500 el nombre d'habitants disminueix i només resten dos masos: Planell i Mestre. Més tard s'hi afegirà la família Bessols.

Un atestat de 1294 fet arran d'una violenta incursió en terme de Rajadell a cura d'avalotadors procedents, pel camí ral, de Castellar o d'Aguilar, evitant el Castell, dona notícia de la crema de camps de Pere Bertran i Romeu Soler de Sant Amanç.

La família Mestre està documentada a la Sagrera de Sant Amanç des del segle XIII. El 1447 Caterina Pujol fa testament i nomena marmessor al seu nebot Andreu Mestre, del lloc Sant Amanç i terme del Castell de Rajadell. El 1494 es signen els capítols patrimonials de Bertomeua, filla d'un Pere Mestre de Sant Amanç. Al fogatge de 1553 hi figura un tal Pere Mestre a Sant Amanç. L'any 1610 es produeix l'assassinat del pagès Pau Mestre per tret de pedrenyal, prop del Forn, a mans d'un estranger (occità). El batlle i el sotsveguer obren diligències i acusen dos occitans. La majoria dels testimonis també ho són. També declara Valentí Mestre, hereu del mas Mestre de Sant Amanç, pare del difunt.

Pel que fa als Planell, ja trobem un Jaume Planell el 1279, El cognom persisteix junt amb el topònim del mas. El 1480, Francesc de Rajadell, el senyor del terme, reconeix els drets de Pere Planell al Mas Planet, a Sant Amanç. Al fogatge de 1553 hi figura un tal Jaume Planell. A mitjans del segle XVI s'acaba el cognom Planell per casar-se la pubilla, Eulàlia, amb Melcior Sentelles (enterrat a la capella de sant Amanç), procedent del Mas Centelles. El mas Planell passarà a la filla d'aquest matrimoni, Joana, que es casa amb Pere Vallès de Jorba. I aquests venen la finca a Joan Viladés el 1598. Aquest cognom s'imposarà a partir d'aquest moment com a topònim, tot i que els cognoms dels propietaris seran uns altres (Satorra, Perramon...). Per tant, el nom de Viladés es de 1598 però l'actual família propietària (Pich) l'ha perdut. El topònim Viladés no té cap relació amb la vil·la romana propera.

Al fogatge de 1553 hi figura també, a Sant Amanç, un tal Eloi Bassols. Era fill d'un Gili Bassols que viu a Sant Amanç, documentat el 1529 i el 1543, en sengles convocatòries de pagesos fetes pel senyor del terme. No hi ha notícies anteriors d'aquest cognom, per la qual cosa es de suposar que es tracta d'una família nova que ocupa un mas abandonat. A finals del segle XVI el mas canvia de nom. S'hi estableix un immigrant occità, Pere Mas, del bisbat de Llatges, casat amb Maria Montcunill. Ara el mas es dirà la casa d'en Mas. Però al casar-se la seva filla i hereva Joana, per segona vegada, amb Valentí Vilar, la casa es denominarà d'en Vilar, que és una de les actuals cases de Sant Amanç. També coneixem un Joan Pujades de Sant Amanç que fa testament el 1571.

Respecte al nom d'una de les masies de Sant Amanç, el Cabanal, podria tenir reminiscències ramaderes i relació amb el proper camí ral.

Les dades i dates exposades de la segona meitat del XV i primera meitat del XVI indicarien que Sant Amanç, amb els masos dels Mestre i dels Planell, no s'hauria abandonat del tot a finals del segle XV, quan hi ha un despoblament massiu al terme. En canvi, els Bassols si que haurien ocupat un mas buit. En qualsevol cas no podem relacionar directament les actuals cases de can Viladés amb els antics masos Planell i Mestre,

Al segle XVI hi passava el camí ral cap a Calaf. El 1632 es va acabar la nova església de sant Amanç. Pel que fa a les cases actuals, són obra dels segles XVIII i XIX. Al segle XVIII el lloc agrupava un nucli de famílies al voltant de l'església, del mas i del molí. Can Viladés també va participar de l'apogeu de la vinya de finals del segle XIX, com ho demostra l'impressionant conjunt de tines.

Bibliografia

RAFAT, Francesc (1982). "Demografia de Rajadell al segle XVI" a Miscel·lània d'Estudis bagencs, num. 2. Manresa. pp 123-134

Rafat i Selga, Francesc (1993) . Masos, safrà, occitans i pesta negra. Estudis d'història de la Catalunya Central. Monogràfics, 11. Centre d'Estudis del Bages. Manresa

RAFAT, Francesc (1987). Sant Amanç de Rajadell. Full de la festa de sant Sebastià. Rajadell (18 de gener 1987

RAFAT (1988). Historia del Bages.

RAFAT (1984)

RAFAT (1987)

